

JOSEF HRABÁK (Brno)

## TRENČÍNSKÝ ZLOMEK PASKVILU POVÍM VÁM NOVINU Z POČÁTKU XVII. STOLETÍ

### I

Významnou větví literární tvorby, která zajímá stejně historika jako literárního historika, je časová poezie. U nás se rozvinula mohutně za husitství a pak byla pěstována nepřetržitě až do nové doby. Tyto útvary, doprovázející různé soudobé nebo nedávné události a snažící se jejich vášnivým komentováním působit na společenský a politický vývoj, odhalují zvláště výrazně sociální a politické boje a namnoze ještě dnes zaujmou svou satirou a sarkasmem. Pro odhalenou bojovnost historik nachází v časové poezii výmluvné svědectví o náladách minulé doby, neboť v časových skladbách se ozývají nejednou současně hlasy protivných bojujících stran a v dobách, kdy jedna strana zvítězila, promlouvá v nich vášnivě strana potlačená. Sociální a politické boje ve starších obdobích probíhaly jako zápas lidových mas s vládnoucí vrstvou, a tak po celou starší dobu nacházíme v časové poezii nejednou svědectví o tom, jak bojoval lid za svoje práva. Literární historik sleduje ve vývoji časové poezie především problém uměleckého ztvárnění látky. Při studiu, jak se tradovaly literární formy v časové poezii, odhaluje literární historie souvislost tradice, která nesla boj pokrokových sil, neboť souvislost literárních forem dokazuje živost tradice bojové poezie, a tím i souvislost ideí, jimiž byl sociální a politický boj podporován.

Charakteristické rysy naší časové poezie se vyvinuly za husitství. Tehdy časová poezie vykrytalizovala a odlišila se od skladeb historických. Její specifikum spočívá v aktivním zaměření, ve snaze působit na společenský a politický vývoj. Básně zvané historické [a později i četné jarmareční písně zpracovávající časová témata] vyprávějí nejednou také o událostech nedávných nebo i současných, ale dívají se na ně jako na něco minulého, co nesahá svými důsledky do přítomnosti. Přitom ovšem i u historických skládání může být tón vyprávění vášnivě zaujatý a tendenční, ba tendence může být ještě více vystupňována než ve skladbě časové; skladba časová v užším slova smyslu si však uvědomuje dosah minulé události pro přítomnost, a proto se snaží působit na běh dalších událostí. V popředí stojí propagační úsilí vyvolané potřebami aktuálního sociálního boje.

Časovou písní bojovaly v husitské době obě strany, pokroková i reakční, ale sama forma byla vypěstována již v době ideové přípravy revolučního hnutí, kdy připravovala v rukou pokrokových sil revoluční výbuch bojující proti reakci. Její charakteristické rysy přejala pak v době bojů i mluvčí reakční strany a namnoze je dále rozvíjeli. Protože usilovali o získání téhož publika, ke kterému se obraceli mluvčí husitství, užívali v postatě týchž formálních prostředků jako husité: reakce se chápala zbraně ukuté revolučními silami. To v podstatě trvalo i v dalším vývoji, ale

přece jen vlastní patos vývoje časové poezie byl nesen mluvčími pokroku a promlouvaly v něm zájmy lidu nebo zájmy společenských vrstev a skupin, které byly se zájmy lidu souběžné.

Při zkoumání těchto skladeb z hlediska uměleckého klade si literární historie především otázku, jak se projevovalo jejich bojové a agitační zaměření ve způsobu zobrazování a v umělecké výstavbě. Samozřejmě se pracuje hyperbolou, karikaturou, ironií a sarkasmem. Některé skladby dosáhly zde opravdového mistrovství. V oblasti kompozice je zvláště charakteristické poměrně volné řadení motivů. To souviselo nepochybně se specifickým poměrem k epickému způsobu zobrazování. Proti typickým skladbám historickým [a později proti většině epických kramářských písní] časová skladba potlačuje ráda výpravný ráz. Znalost události, k níž se skládání poutá, je jakoby předpokládána, autorovi jde spíš o komentování události než o vypravování o tom, jak se sběhla. V tomto komentování příhody je vlastní těžisko skladby. Funkce informativní je druhotná. Proto také časové skladby mívají někdy jen velmi omezený dosah po stránce geografické [zvláště od počátku 16. století se omezují např. jen na určité panství nebo na osobu známou jen v určitém místě], ale nechybějí skladby doprovázející události významu celonárodního [zejména v obdobích napjatého vývoje, např. okolo stavovského povstání 1618—1620].

Hranice mezi poezií časovou a historickou je ovšem plynulá a zejména v převratných dobách rychlého sociálního a politického vývoje se úplně stírá. Typický příklad můžeme uvést už z počátku 14. století, kdy vznikla brzo po vymření Přemyslovců jako politické memento Dalimilova kronika. Zvláště výrazně se obojí tato poezie prostupovala za husitství, kdy komentování minulých událostí mělo nutně za následek snahu zasahovat do dalšího společenského vývoje, protože šlo o dobu bojů na život a na smrt.

V husitství se vyvinuly dva různotvary časové poezie, totiž časová píseň a časová báseň mluvní, recitační. Rozdíl mezi oběma těmito větvemi časové tvorby nebyl jenom v přítomnosti nebo nepřítomnosti nápěvu a ve formálních rozdílech, které s tím přímo souvisely [užití strofy, zvláštnosti kompoziční atd.], ale šlo i o dvojí různý způsob konzumpce a tím o zaměření na různé publikum. Jako typický příklad lze uvést na jedné straně pouliční popěvky, na druhé straně básně Budyšínského rukopisu. První typ počítal především s masovým konzument širokého publika, druhý typ počítal spíš s publikem užším a vybranějším — už proto, že se nemohl tak dobře šířit ústní cestou a stávat se majetkem tak široké pospolitosti, jako je tomu u písně. Proto se mluvní skladba nestávala součástí ústní slovesnosti a nežila v ústech lidu tak jako bojové písně.

Pro každý z těchto typů si husitství vytvořilo charakteristickou formu. Časová píseň si oblíbila pětiveršovou sloku, mluvní poezie se vyvíjela k verši o nestejném počtu slabik, k tzv. verši bezrozměrnému. Vývoj zde byl dosti složitý, husitské básně Budyšínského rukopisu např. užívají ještě přísně osmislabičného verše trochejského spádu, který byl charakteristický pro náročnou poezii 14. století, ale asi současně se objevoval verš bezrozměrný a rychle se ustálil jako typická forma; z nejznámějších skladeb jím psaných uvádím protihusitskou satiru *Zbarvení mnichové* a rozsáhlé veršování *Václav, Havel a Tábor*, tvořící z katolické strany protějšek nejdelší skladby Budyšínského rukopisu, *Hádání Prahy s Kutnou Horou*. Bezrozměrný verš se pak stává typickou výrazovou formou mluvní poezie vůbec. Již v době poděbradské je pocítován jako normální a i starší skladby se mu v nových opisech přizpůsobují rozrušováním původní osmislabičné osnovy.

Druhým znakem časové poezie, jak se vytvořila za husitství, je zaměření na

přímou řeč. Toto zaměření je stejně výrazné v písních jako v mluvních skladbách a projevuje se zejména v úvodních verších jako oslovování posluchačů, dále v častém oslovování posluchačů uvnitř textu a konečně jako apostrofování osob, na které je útočeno.

Jako příklad úvodního oslovování publika uvádím několik incipitů charakteristických skladeb:

Všichni poslušajte,  
chválu Bohu vzdávajte<sup>1</sup>  
.....

Slyšte, rytieři boží,  
připravte se již k boji,  
chválu boží ku pokoji  
statečně zpievajte!<sup>2</sup>  
.....

Ke cti, k chvále napřed buoží  
a hříechuom na otpuštění,  
zvláště svatokupeckých  
netoliko usty mluvmе,  
ale také spievajme  
pro výstrahu jiných!<sup>3</sup>  
.....

Slyšte, Čechové,  
coť se nyní děje  
mnoho zlého v české zemi  
od těch kněží Viklefov<sup>4</sup>  
.....

Z dobrého jmena Čechové,  
všudy slovútní rekové,  
želete pražské příhody,  
jejie nenabyté škody!<sup>5</sup>  
.....

Slyšte všickni staří i vy, děti,  
co já vám chci pověděti<sup>6</sup>  
.....

Z uvedených příkladů je dobře vidět, že se prostředek vyskytuje stejně v skladbách zpěvních jako mluvních, husitských i protihusitských. Udržuje se pak až do nové doby. Stejně je tomu s oslovováním uvnitř textu. Uvádím několik příkladů ze skladby počínající slovy *Všichni poslušajte*:

6 Žalujmyž bozej matce  
.....

16 Prosmyž Lidmily svaté  
.....

31 Prosmyž pěti bratří snažně  
.....

81 Viztež toho zufanie  
.....

Oslovování osob, na které je útočeno, vystupuje zvláště nápadně v satire *Zbarvení mnichové*, např.:

- 21 Mníš, by to bylo skryto,  
cos u Moravě činil? Víem to:  
.....
- 45 To kázavše zpíváte,  
však toho v srdci nejmáte:  
.....
- 53 dřiev ste toho bránili,  
již ste to vše sami pohltili!  
protož se dobře opatřte,  
na jiné to necpajte.

Z jiných skladeb je po této stránce nejprůzračnější *Porok Koruny české* z Budyšínského rukopisu, adresovaný přímo českému proraďnému panstvu:

- 1 Já, Koruna ovdovělá  
České země, osirelá,  
obřícená již žalostí,  
hanbú, škodú i pakostí,  
5 rozmľuváti chci teď s vámi,  
protož slyšte, čeští páni!

Kromě toho se již v husitství vyvíjí druhý typ začátků skladeb, totiž uvádění letopočtu nebo jiného časového údaje. Ten je průzračný spíš pro skladby historické, ale není na ně omezen. Z historických skladeb ho nacházíme v *Pisni o bitvě před Ústím*:

- 1 Slušit Čechuom spomínati,  
že jim dal Pán Buoh u Ústí  
vítězství nad nepřátely,  
když pro svú vieru boj vedli.
- 5 A to léta tisícieho,  
čtyřstého, šestmezciemého,  
po svatém Vítě v neděli  
Němci před Čechy běželi

Z časových písní má tento typ začátku tzv. *Piseň o legátu Karvajalovi*:

- 1 Od narozenie božieho  
léta tisícieho  
počietajic čtyřstého  
čtyřicátého osmého  
5 stalo se jest vnové  
v Čechách svolánie

Oslovování publika souvisí zčásti s literární tradicí [bylo časté v poezii 14. století] a pramenilo z tradičního zaměření slovesného projevu na poslech. V době husitské se však nápadně stupňuje, jistě v souvislosti s tím, že živé slovo jako prostředek agitace mělo neobyčejné uplatnění, a proto se octly v popředí literárního procesu útvary zaměřené na přímou řeč. S úsilím poezie o bezprostřední účín, jakož i s tím, že se skladby poutaly většinou k událostem známým, souviselo i zmíněné již potlačování výpravného žvlu. Příhoda bývá vypravována jen výjimečně, zpravidla je jen naznačena nebo ji supluje rámec, a naproti tomu se do popředí tlačí hodnocení. Proto také nacházíme často projevy autorovy subjektivity, i když se autoři pravidelně skrývají za anonymitu.

Jiným projevem zaměření na přímou řeč je užití dialogické formy. Zde se navazovalo na literární tradici středověkých básnických sporů, ale nové bylo zaměření aktuální, ke konkrétnímu boji [nešlo tedy již o boj abstraktních principů, jako v středověkých sporech duše s tělem, nebo o sváry rázu jen zábavného, jako byl např. Svár vody s vínem nebo Podkoní a žák]. Tím se některé skladby dostávají do těsného sousedství s projevy dramatickými [Hádání Prahy s Kutnou Horou, Václav, Havel a Tábor].

Časová píseň a mluvní časová poezie se vyvíjely i po době husitské, jejich problematika však byla dosud literární vědou značně opomíjena, protože šlo o skladby vzdálené od oficiální literární tvorby, jejichž život byl často efemérní; zanikaly s událostí, která podnítila jejich vznik. To však neznamená, že by se jejich literární problematika neměla studovat. Jsou důležité již proto, že šlo o skladby značně rozšířené, které za účelem šíření užívaly oblíbených výrazových forem, nehledě k tomu, že mezi nimi a mezi texty „literární“ povahy byla nepochybná interference.

Časovou poezií jsem se obíral obecně i na konkrétním materiálu v programové studii Protipanská cantilena inhonesta z šestnáctého století,<sup>7</sup> kde jsem se pokusil mimo jiné ukázat, jak je důležitá literární problematika časové písně. Zde si chci všimnout některých otázek časové poezie mluvní. Východiskem je mi jeden z pamfletů, které vznikaly na nekatolické straně za posledních let vlády Rudolfa II. a doprovázely úsilí o zavádění protireformace na Moravě. Tím, že se stavěly proti náporu ideologie usilující o posílení feudálních vztahů a připravující pobělohorské temno, stály na pokrokové linii. — Jde o pamflet začínající slovy *Povím vám novinu*. Volím jej proto, že jej známe ze dvou soudobých rukopisů, z nichž jeden byl pořízen v Čechách a druhý na Slovensku, takže tento pamflet nám poskytuje jistý srovnávací materiál. Srovnání obou soudobých textů názorně ukazuje, jak se pamflety šířily, jak se při tom modifikoval jejich text a jak se zapojovaly do literární tradice.

## II

Pamflet je dochován celý v soudobém zápise ve sborníku Adama Tesacia Brodského, chovaném dnes v Národním museu v Praze pod sign. I G 21, a to na listě 219—223. Odtud jej vydal v Českém lidu 16, 1907, Hanuš Opočenský na str. 423 až 428 pod titulem Pasquilly z posledních let vlády Rudolfa II. (spolu se dvěma dalšími paskvily z téhož sborníku; na str. 359 n. vydal ještě čtvrtý paskvil z téhož rukopisu). Svě vydání doprovodil nutnými poznámkami historickými. Skladbu otiskuje (jak to bývalo v Českém lidu obvyklé) in continuo, tj. bez dělení na verše, jako prózu, ale text transkribuje spolehlivě. — Začátek paskvilu se dochoval také v rukopise, který byl chován v Archivu v Trenčíně.<sup>8</sup> Originál je bohužel dnes neznámý; protože byl archiv nějaký čas bez archiváře, některé archiválie se ztratily, jiné byly založeny nebo zapůjčeny a dnes není známo, kde se nacházejí. Je však naděje, že se časem podaří nalézt i originál našeho paskvilu. Prozatím se musíme spokojit s opisem bývalého archiváře, který mi byl laskavě zapůjčen. Protože je opis transliterován, může posloužit za spolehlivý podklad pro další zkoumání. Celý paskvil má 308 veršů, trenčínský zlomek 111 veršů, tedy o málo více než třetinu.

Podle pravopisu Trenčínského zlomku soudím, že byl pořízen v době blízké vzniku památky. Kromě uvedených rukopisů Tesákova a trenčínského je dochován ještě mladší opis paskvilu z počátku 19. století, a to v tzv. mauermannových Bohemikách Jenika z Bratřic, chovaných v knihovně Národního muzea v Praze, sign. IV G 13 [díl 3, str. 159—174]. Při další práci k novodobému opisu Jenikovu nepřiblížím, protože nepřináší nic podstatného pro textovou kritiku.

Při srovnání obou rukopisů je patrné, že jde o opisy na sobě nezávislé. O tom, že text muzejní není originálem, svědčí už jeho úprava; je psán dost nečitelně a hlavně má různé opravy a přepisy. Tesákovo náboženské stanovisko se sice blíží stanovisku autora naší skladby, ale o Tesákovi nevíme, že by byl původním spisovatelem, ač se o literaturu zajímal. Celý jeho lidský profil, stejně jako ráz sborníku, poukazuje však k informovanému sběrateli literárních památek, zvláště historického obsahu.

Adam Tesák byl synem Slováka Jiřího Tesáka z Mošovců, který působil jako evangelický kněz v Čechách (zemř. r. 1617) a složil biblickou hru Ruth. Adam se narodil r. 1580. Ve věku jedenadvaceti let se stal bakalářem a pak se věnoval učitelství. R. 1612 byl přijat za měšťana Starého města pražského, po bělohorských událostech emigroval (od r. 1637 žil v Drážďanech) a v emigraci zemřel brzo po r. 1655. Přesto, že se neuplatnil jako původní spisovatel, měl literární zájmy: za svého učitelování v Praze u sv. Havla vydal tiskem biblickou hru svého otce Ruth (1604) a v emigraci si zapisoval za drážďanského pobytu různé události a pranostiky, podle nichž se měli emigranti navrátit do vlasti. — Sborník, v němž je zapsán náš pamflet, byl pořízen na počátku 17. století a obsahuje různé texty především historického obsahu, české i latinské. Poprvé na něj upozornil z hlediska literárněhistorického Josef Jireček v přednášce O některých sbornících obsahu historického z 15. až 17. století (byla otištěna ve Zprávách o zasedání KČSN 1876, 83—98). Podrobný popis rukopisu podává též F. M. Bartoš, Soupis rukopisů Národního musea v Praze I, 1926, 54—56. O Tesákově životě viz při vydání vybraných částí z jeho pamětí, pořízeném Augustem Sedláčkem (Paměti Jiříka Tesáka Mošovského a jeho syna, ČČM 83, 1909, 57—68).

Vzhledem k tomu, že je v Trenčinském zlomku neobyčejně mnoho variant, které jsou důležité z hlediska jazykového, historického i literárněhistorického, otiskují dále tento zlomek celý, a to paralelně s příslušnou částí rukopisu Muzejního. Na prvním místě je otištěn text Tesákův, který je úplnější, a podle něho také uvádím dále při citacích čísla veršů.

Texty vydávám přesně podle rukopisů, doplňuji jen interpunkci a v textu zapsaném A. Tesákem také kvantitu, která je označována nedůsledně. V Trenčinském zlomku však zachovávám všechny zvláštnosti rukopisu, které se týkají kvantity, neboť z části mohou reflektovat skutečnou výslovnost (např. kolísání v psaní ů — u).

### Pasquillus Bohemicus

Povím vám novinu  
v tuto nešťastnou hodinu,  
nastavte, prosím vás, uši,  
co se tu divného slyší.

#### *Rudolf*

- 5 Bože, jenž si na výsosti,  
z trůnu tvé svaté milosti  
pohled na mně souženého,  
lstí, praktikou sniženého.  
Všaks mně ráčil vyvoliti,  
10 za krále korunovati,  
všemu lidu vystaviti  
i za vrchnost poručiti,  
jak bych měl svůj lid řídití,  
jako otec malé děti;  
15 neb srdce v rukou tvých jest,  
by se šířila chvála, čest.  
Jsem sveden raddami zlými

### Paškwillus český

Povím vám, pani, novinu  
v túto nešťastnú hodinu,  
nastavte, prosím vas, uši,  
což se teď divného slyší.

#### *Rudolf cisar*

- Bože, jenž si na vysosti,  
trunu svatej velebností,  
pohled na mne zuženého,  
lsti, praktikou sniženého.  
Všaks mne račil vyvoliti,  
za krale korunovati,  
všemu lidu vystaviti,  
i za vrchnost poručiti,  
jak bych mel svuj lid ridítí,  
jako otec mile ditky;  
15 neb srdce me v ruku tvých jest,  
by se širila chvála, čest.  
Sveden sem raddami zlými,

a šibaly voplzlymi,  
od nich cele i opuštěn;  
20 dům rakouský byl by spuštěn,  
kdyby Čechův mých nebylo —  
zle by se mnou jistě bylo.  
Ti jako pevní sloupové  
a jich hrdinští houfové  
25 chrání mně ve dne i v noci.  
Račiz jim, Pane, pomoci,  
ať toho, jenž vždy mé krve  
žádá u veliké síle,  
nohám mým činí oklady,  
30 by dostal království tudy,  
mohou ven z země vyhnati.  
Nedej více sužovati  
lidu tvého souženého,  
v porobu zavedeného.  
35 Vztáhni ruku mocnou, Pane,  
ať se to všecko tak stane,  
poraz je hroznou palicí,  
až nechají mou stolicí.

*Adam z Valdštejna*

Co tuto tak truchlivého  
40 a prvé neslýchaného,  
že pán můj těžce nařiká,  
s pláčem k Bohu se utíká?

*Pruskovský*

Slyším již tuto po druhé  
volání k Bohu horlivé.

*Adam z Šternberka*

45 Nic bez příčiny.

*Rudolf*

Všickni jsou mne opustili,  
k zlému přijít dopustili;  
zaveden sem, hůř bajt nemůž,  
věřím, že mně Pán Bůh pomůž.

*Hrabě z Holochu*

50 Kdo se proti Bohu staví,  
že nic nezejská, dobře ví;  
neb ten každý snižen bývá,  
kdo jiného Boha mívá.

*Hrabě z Turnu*

Krev nevinná k pomstě volá,

praktikami škodlivými,  
od nich take i opuštěn;  
Dum rakusky byl by spuštěn,  
kdyby mych Čechův nebylo —  
zle by jiste se mnou bylo.  
Ti jako pevní soudzove  
i hrdinsky jich takove  
chrani mne ve dne i v noci.  
Rač jim, Pane, pomoci,  
toho pak, jenž vždy me krve  
žada v velikej síle,  
nohám mým činí úklady,  
by dostal kralovství tudy,  
rač jej ven z zeme vyhnati.  
Nedej více plundrovatí  
lidu mého souženého,  
pro hrichy zavedeného.  
Vztáhni ruku mocnú, pane,  
ať se to vše vskutku stane,  
poraž je ludskou palicí,  
ať nehybe mou stolicí.

*P. G. Rušovský*

Slyším již toto podruhé  
volání k Bohu truchlivé.

*Adam z Šternberka*

Nic nebyva bez příčiny.

*Rudolf cisar*

Všickni sou mne opustili,  
k zlému přijít dopustili;  
zaveden sem, hůř byt nemůž,  
věřím, že mi muj Pan pomůž.

*Hrabě z Holochu*

Kdo se proti Bohu staví,  
že nic nezáska, dobře ví;  
neb ten kazdy znižen býva,  
kdo jiného Boha mívá.

*Hrabe z Turnu*

Krev nevinná k pomste volá,

55 praktika zlostná se dělá;  
v Opavě křik, nařikání,  
k Bohu na pomstu volání.

*Rudolf*

Ha, co praví o Opavských,  
našich věrných Slezácích?

*Vilhelm z Lobkovic*

60 Věrní hynou, u víře nátisk mají,  
lotří, pankhartí moci užívají.

*Rudský*

Kardinál, Berka, ti spolu  
s Donínem sedaje k stolu  
tu praktiku svou utkali,  
65 aby věrné sužovali,  
z Říma ouplatky majíce,  
krev lidskou vylévajícíe.

*Long*

Basta spí; praktiku vede,  
uhlídáte, co nám svede.  
70 Nyní má dobrou purgaci,  
dátí ho na rožen, zrádci  
Berku s jeho tovaryši,  
ať je známo ve vši říši.

*Štefan <z> Šternberka*

Kanclíř, Barvicius, Athynis,  
75 ti jídají z stříbrných mis;  
Hannibal, Mencl, z Písnice  
všickni hodni šibenice;  
k tomu rožen neb hranice,  
ať nebíjí krále více!

*Hrabě Šlik*

80 Kde pak kardinála máme?

*<z> Švamberka*

Voběsit ho na zdi dáme,  
aby to všickni viděli  
a na něj se podívali.

*Obec všeckna*

Amen, amen, rcemež amen,  
85 ať je spálí věčný plamen  
od pat, noh až i do ramen  
a ještě jednou řcem amen!

praktika zlostne se koná;  
Vas, panov krik, nařikání,  
k Bohu na pomstu volání.

*Rudolf cisar*

I co praví o Španielich  
našich verných, slovutnych, etnych?

*Vilém z Lobkovic*

Verní Synu v vire natisk mají,  
to težece praktikari moci užívají.

*Rudolfus*

Kardinál, Perka, ti spolu  
sedají s dominem k stolu,  
tu praktiku spolu utkali,  
verne aby sužovali,  
z Říma ouplatký majíce,  
krev verných vylevajícíe.

*Long*

Bašta spí čili praktiku vědě,  
ohledat, čo dobrého svede.  
Nyni má dobrou purgaci,  
dati jej na rožen zradci,  
Berku z jeho tovaryši,  
ať jest známo po vši říši.

*Štefan z Šternberka*

Rančič, Barbicius, Atenuis,  
ti jídají z stříbrnych mis;  
Hanibal, Mencilus z Pyšnice,  
ty všickni zaslúžili hranice,  
buďto rožni neb šibenice,  
ať nesudi krále více.

*Hrabe z Šlíku*

Kde pak kardinála máme?

*Svamberk*

Vobesit jej na zdi dáme,  
aby to všickni videli,  
pak praktikovat umeli.

*Lid obecní*

My všickni vieru pečemež amen,  
ať je spali věčný plamen,  
dat pak nohy až do kamen.



*Rudolf*

Jaký to křik, Rudský milý,  
doslechl sem v tuto chvíli?

*Rudský*

- 90 Všecko chce již vzhůru býti,  
kardinála nechťi míti;  
praví, že jest lotr, zrádce,  
k šibenici s ním nakrátce,  
ať srdcí čistých nekazí,  
95 neb všecken pokoj pokazí.

*Komora česká*

V Moravě zle, v Čechách chce bajti  
hůře,  
všecko působí papežovo zvíře;  
tollatur impius,  
ne invideat gloriam.

*Rudolf*

- 100 Nejsem vinen, podvedli mně,  
lid naříká všecken na mně.

*Kurfirst saský*

Zutíkali, nevím kady.

*Makovský*

- Dávno již to mělo bajti,  
105 neb mají truhlice syty,  
aby jim nahlédli v brky,  
poškubali zlostné kluky;  
co jsou sem do Čech přinesli,  
to aby na krku nesli,  
110 dost mají za tu svou práci  
šibalští, lotrovští zrádci!

*Trčka*

- Hannibal zle v Říme seděl,  
nejeden již o tom věděl;  
z ouplatku krále z důstojenství  
loupil,  
115 hoden, aby mu císař provaz koupil.

*Radslav Vchynský*

Však takových více máme,  
117 když čas přijde, je shledáme.

*Rudolf císař*

Jaký to křik, Rudsti milý,  
doslycha sem v túto chvíli?

*Rudský*

Všeckno chce to již vzhůru býti,  
kardinála nechce míti;  
praví, že jest lotr, zrádce,  
k šibenici jim na kratce  
ať jiných srdcí nekazí,  
neb všecken pokoj pokazí.

*Komora česká*

V Moravě zle, v Čechách hure,  
to vše pusobí papežovo preklato zvire;  
pellatur impius,  
ut vincet gloriam dei.

*Rudolf cisar*

Nejsem vinen, podvedli mne,  
lid narika všecken na mne.

*Kurfirst Saský*

Kde sú tajné říšské raddy?

*Kašpar Harant*

Zutíkali, nevím kudy.

*Makovský*

Davno již tu meli býti,  
neb mají truhlice syty,  
aby jen na hlídky v boky  
podškubali znostne kluky;  
čo jsou do Čech vám přivedli,  
aby na krky odvisli,  
dost mají za tu svou práci  
šibalství, lotrovství, zradci.

*Trčka*

Haníbal v Ruzine zle sedel,  
nejeden již o tom vedel;  
z ouplatku šremoval krále,  
z důstojenství lupil,  
hoden jest, aby mu cisar provaz koupil.

*Ladislav Vahinsky*

Však takových více máme,  
když čas přide, je zhledáme.

## III

Už při letném přečtení obou textů položených paralelně vedle sebe rýsují se zřetelně některé zvláštnosti Trenčínského zlomku. Dále poukážeme na některé z nich podrobněji na základě srovnání obou skladeb. Nepůjde nám však o detailní rozbor všech jednotlivostí, z variantů si všimneme jen těch, které jsou důležité pro vztah Trenčínského zlomku k předloze a pro vztah jeho textu ke skutečnosti.

Pro vztah k předloze je v první řadě charakteristické slovakizování textu. Nejnapadnější jsou znaky hláskové, a to stejně samohláskové jako souhláskové. Znaky tvaroslovné jsou ojedinělé, zato jsou dosti výrazné znaky v oblasti slovního výběru.

Ze zvláštností samohláskových sem patří zvláště tyto:

1. Slovenské *ú* místo českého *ou*, např. *túto*, *nešťastnú* [v. 2], *zuženeho* [v. 7], v ruku [v. 15], *rakusky* [v. 20], *úkklady* [v. 29], *mocnú* [v. 35], *dobrá* [v. 70] atd.
2. Slovenské *í, ý* místo českého *ej*: *byt* [v. 48], *nezíska* [v. 51], *býti* [v. 104].
3. *Ztráta jotace po retnicích*, např. *mel* [v. 13], *z zeme* [v. 31], *verím* [v. 49], *verných* [v. 59], *verní* [v. 60], *verne* [v. 65] atd. Ve verši 68 je hyperkorektní tvar *vědě* místo *vede*.
4. Slovenské *ej* místo českého *é*: *svatej* (v. 6], v *velikej* [v. 28].

Ze znaků souhláskových dokládá slovakizaci textu:

1. Západoslovenské *ztrvdnutí dentál*, např. *nešťastnú* [v. 2], *opuštěn* [v. 19], *spuštěn* [v. 20], *prijit* [v. 47], *byt* [v. 48], *k pomste* [v. 54], *verne* [v. 65], *na rožen* [v. 71] atd.
2. Slovenské *r* proti českému *ř*, např. *ríditi* [v. 13], *šírila* [v. 16], *bez příčiny* [v. 45], *prijit* [v. 47], *húr* [v. 48], *verím* [v. 49] atd.
3. Slovenské *č* proti českému *c* u zájmena *co*: *čo* [v. 69 a 108].

Tvaroslovný znak dokládající slovakizaci je *pomože* proti českému *pomůže* ve v. 49 [pomôž].

Uvedené znaky jsou doloženy ovšem i v slovech, která nejsou asi přepisem slov českých, tj. tam, kde opisovač má jiné slovo, než které nacházíme v textu Adama Tesáka. V takových slovech nacházíme i další slovakismy: slovenské *ie* proti českému *i* (vieu — v. 84), slovenské *u* proti českému *i* [ludskou — v. 37], v oblasti tvaroslovné gen. plur. masc. subst. *panov* [v. 56], nářeční neutr. tvar adj. nom. ac. *preklato* [vlastně *prekatô* — v. 97] a starší tvar východomoravský a slovenský *hýbe* [proti českému *hýbá* — v. 38]. K slovenskému jazykovému uzmu směřuje i předpona *pre-* proti českému *pro-* doložená ve verši 97 [*preklatô zvire*]. Naproti tomu u slov, která se liší od slov českých jen hláskově, není slovakizování naprosto důsledné, jak svědčí tvary *nařikani* [v. 56], z *Říma* [v. 66] a v *Moravě* [v. 96]. Protože jde o případy ojedinělé, lze soudit, že to jsou opisovačské chyby. Slovakizační tendenci dokládá nejpřesvědčivěji právě to, že slova, jež nejsou jen hláskovým přepisem českých slov, mají výrazné slovenské rysy v oblasti tvaroslovné [panov, preklato atd.].

Některá místa poukazují k tomu, že opisovač Trenčínského zlomku neporozuměl některým českým slovům, a proto je nahradil podobně znějícími slovy slovenskými, ale lišícími se od slov českých významem: *soudzové* [= soudcové] za *sloupové* [v. 23, snad zde způsobila neporozumění životná koncovka *-ové*], *takové* za *houřové* [v. 24, zase asi vlivem životné koncovky], *pečemež* za *rcemež* [v. 84], *dat pak nohy až do kamen* [v. 86], *na hlídky v boky* [v. 106], *aby na krky odvisli* [v. 109]. Na jiných místech však nahradil české slovo i slovem zvukově odlišným, takže nemůže

jít o nepozornost: ve v. 55 nahradil sloveso *dělati* [kterého se v slovenštině téměř neužívá] běžným slovem *konat*; ve v. 69 nahradil české *uhlídati* významově blízkým západoslovenským nářečním *ohlédat*; ve v. 79 je místo českého *nebývá* sloveso *nesúdi* [snad tato změna souvisí s významem tohoto slovesa, jak jej uvádí Bartoš v Dialektologickém slovníku moravském: *prosudit ho do horucího pekla* = proklel]. Ne zcela jasně je slovo *šremoval* ve v. 113; je to patrně poslovenštělá podoba německého schrámen [sekati, dělati šrámy]; v slovnících Jungmannové a Kottové je doložena obvyklejší podoba *šramovati*.

Jiné varianty jsou významné pro textovou kritiku, neboť dosvědčují přesnější zachování textu původní předlohy, než je tomu u textu zapsaného Adamem Tesákem. Nepochybně je tomu ve verši 1 a 45; Adamovi v obou verších vypadlo při opisování slovo, které slovenský opisovač zachoval:

povím vám, *páni*, novinu  
 .....  
 nic *nebývá* bez příčiny

Text Trenčínského zlomku nejenže lépe splňuje normu osmislabičného verše, ale je zde i lepší pokud jde o smysl. Kromě toho doplňuje zlomek verš 102, který vypadl Adamovi; text v Adamově opise má nejen porušené rýmování, ale je v něm porušen i smysl [není řečeno, kdo utíkal]. Nelze však paušálně soudit, že by byl text Trenčínského zlomku všude bližší předloze, neboť vynechává verše 39—42, které nejsou významově plané a které sotva „přibásnil“ Adam, a úprava ve verších 84—86 [87] porušuje pravidelné rozložení rýmů.

Poslední skupinu variantů tvoří takové rozdíly mezi oběma texty, kde nelze již bezpečně tvrdit, že Adamův text nebo text Trenčínského zlomku reprodukuje přesněji archetyp. Proto se omezíme jen na vypočítání typických rozdílů a teprve pak se pokusíme zjistit, zda je mezi nimi nějaká zákonitost, podle níž by se dalo soudit, který z textů je bližší archetypu.

Na několika místech je ve zlomku eufemističtější výraz: šibaly voplzlými — *praktikami škodlivými* [v. 18]; lotří, paňkharťi moci užívají — *to těžce praktikari moci užívaji* [v. 61]. — Jiné rozdíly se týkají toho, že je v jednom textu větší konkrétnost výrazu. Zlomek se konkrétněji vyjadřuje např. v těchto případech: nedej více sužovati — nedej více *plundrovati* [v. 32]; mohou ven z země vyhnati — *rač jej ven z zeme vyhnati* [v. 31]; ať se to všecko tak stane — ať se to vše *vskutku* stane [v. 36]; poraz je hroznou palicí — poraz je *ľudskou* palicí [v. 37]; ať nechají mou stolicí — *ať nehybe* mou stolicí [v. 38]; volání k Bohu horlivé — volání k Bohu *trúchlivé* [v. 44]; krev ľudskou vylévajice — krev *verných* vylevajice [v. 67]; a na něj se podívali — *pak praktikovat umeli* [v. 83]. Adamův text je naproti tomu konkrétnější např. v těchto případech: *malé děti* — mile ditky [v. 14]; od nich *cele* i opuštěn — od nich take i opuštěn [v. 19]; *v porobu* zavedeného — pro hrichy zavedeného [v. 34]; ať srdcí *čistých* nekazi — ať jiných srdcí nekazi [v. 94].

Větší konkrétnost není výsadou jednoho textu, ale přece jen je vidět, že varianty vyznačujících se konkrétnějším vyjádřením je více v Trenčínském zlomku. Podle toho se zdá, že jeho opisovač o ni usiloval, ať už tím, že na ni více dbal při opisování, nebo tím, že archetyp směrem k větší konkrétnosti pozměňoval. Příznačná je také změna v označení mluvčího mezi v. 83 a 84: text Adamův má zde *obec všeckna*, Trenčínský zlomek má *ľid obecní*. Označení zlomku je logičtější, protože dále mluví zástupci měst a rytířstva [je to v části, kterou zlomek již neobsahuje]: Trenčínský zlomek dá mluvit vedle stavů i ľidu, tj. promlouvají v něm všechny společenské vrstvy.

Pokud jde o vztah ke skutečnosti, Trenčinský zlomek jej proti textu dochovanému v zápise Adamově změnil po té stránce, že se snaží odstranit narážky na události, kterým by slovenský čtenář neporozuměl. V první řadě jsou drobnými změnami odstraněny prvky lokalizující paskvil do českých zemí: co se *tu* divného slyší — co se *teď* divného slyší [v. 1]; uhlídáte, co *nám* svede — ohledat, čo *dobrého* svede [v. 69]; co jsou *sem* do Čech přinesli — čo jsou do Čech *vám* privedli [v. 108]. Tím se paskvil začleňuje do nového, slovenského kontextu, není pocíťován jako překlad, ale jako text domácí.

Tuto tendenci výmluvně dokládá také odstraňování narážek na místní události, které byly pro slovenského čtenáře vzdáleny. Nejnápadnější je změna ve verších 56—59, kde vymizelo jméno *Opavy* a na místo *Slezáků* nastupují *Španělé*. Opisovač buď vůbec nepostihl, o jakou událost jde, nebo počítal s tím, že by byla jeho publiku narážka na opavské události naprosto cizí.

Spíš se zdá, že šlo o neporozumění samého opisovače, protože je v jeho opise neporozumění více, zejména pokud jde o vlastní jména. Ve verši 63 neporozuměl jméno *Donín* a proto místo *s Donínem sedaje k stolu* přepisuje *sedají s dominem k stolu*. S vlastními jmény zachází vůbec neobyčejně libovolně, a podle toho lze soudit, že opisovači nic neříkala: z *Pruskovského* je *Rušovský*, *kanclíř* [obecné jméno] je reflektováno jako *Rančír*, z *Pisnice* jako z *Pyšnice* atd.

Uvedené změny také naznačují, proč právě tento paskvil ze skupiny zapsané Adamem pronikl do slovenského prostředí. Teoreticky lze sice soudit, že byly opsány všechny čtyři paskvily, ale i v tom případě by bylo sotva náhodné, že se zachoval právě zlomek z paskvilu našeho. Všechny čtyři zpracovávají události blízké Slovensku, protože šlo o sousední zem, Moravu. Vznik hledí ostatně k Moravě [jeden začíná slovy „Hledte se, o Moravané“]. Náš paskvil má však proti ostatním třem obecnější ráz, neboť vedle jednotlivých osobností v něm vystupují i města [v. 259 n.] a rytířstvo [v. 269 n.], a je formulován i jakýsi program [výzva, že je třeba začít boj s jezuity]. Také perspektiva je ke konci paskvilu vlastně evropská [srov. v. 289 n., kde se vypočítává, v kterých zemích bylo proti jezuitům zakročeno].

Z rozboru [který mohl být podán daleko podrobněji] vyplývají zřetelně při nejmenším dva vývody: 1. Pamflet výmluvně dosvědčuje, že se rukopisná politická poezie šířila po značné zeměpisné rozloze, a to i v prostředí, které nemohlo pochopit zobrazovanou skutečnost v celé její šíři. 2. Z toho dále plyne, že pamflety žily i v prostředí, v němž ztrácely svou aktuální bojovnost — stávaly se tedy z faktu převážně politického faktem převážně literárním. K těmto obecným vývodům lze připojit ještě třetí vývod, týkající se speciálně pamfletu našeho: Srovnání textů ukazuje, jak si slovenské prostředí přizpůsobovalo texty vzniklé v Čechách a na Moravě. Protože autor výrazně text slovakizuje, lze soudit, že neusiloval o text „vysoké“ literatury, psané bibličtinou, ale že mu šlo o text zabarvený lidově. Měl patrně sám k lidu blízko, a proto neměl zájem o literární jazyk. A to také ukazuje, jak se širší vrstvy zajímaly o politické události a jaký byl zájem o jejich aktivizaci bojovým slovem.

#### IV

Protože byl náš paskvil faktem literárním, je třeba položit si otázku, jak se zapojil do vývoje časových skladeb, z hlediska literárněhistorického.

Ve stručné úvaze není ovšem třeba sledovat otázku v celé šíři. Tak není nutno věnovat podrobnou pozornost stránce obsahové, neboť jde o větve literatury, která

je vzácně homogenní po té stránce, že se snaží komentovat významné události politického a sociálního života a užívá k tomu účelu satiry sršící nenávistí a nešetřící hyperbolou. Z hlediska ideologického je přitom ovšem patrná široká škála; pozice autorů těchto skladeb je rozmanitá a sahá od bojovníků za pokrok až ke krajní reakci. Paskvily zapsané Adamem Tesákem náležejí ke křídlu pokrokovému. — Také po stránce kompoziční není třeba podrobného srovnávacího rozboru; náš pamflet se včleňuje do široce rozlitého proudu. Proto nás bude otázka zajímat hlavně z hlediska uměleckého ztvárnění. K tomu účelu je třeba zjistit, 1. které rysy spojují náš pamflet s ostatními pamflety týkajícími se posledních let Rudolfovy vlády a dochovanými v témž rukopise Adama Tesáka, a 2. jak souvisí s jinou mluvní pamfletickou tvorbou.

Ostatní pamflety zapsané Adamem Tesákem začínají slovy *Již jedu, vesel pobudu, Hleďte se, o Moravané a Ach, veš sem se bídný dával*. Týkají se v podstatě týchž událostí a stejně na ně reagují. Ze vzájemného srovnání je vidět, že všechny čtyři pamflety zapsané Adamem Tesákem užívají stejných výrazových prostředků: slovní výběr je v podstatě stejný, věta je stavěna podobně, podobný je i verš a rýmová technika. Verš zachovává dosti důsledně osmislabičné schéma, je syntakticky vymezován [skladatel se vyhýbá přesahům] a sdružuje se ve dvojverší. Rým je zpravidla dvouslabičný, ale sporadicky se vyskytují dvojice mužských rýmů, které jsou ve všech skladbách stejného typu [jest — čest, zas — čas, víc — nic atp.]. Všechny skladby jsou zaměřeny na přímou řeč, při čemž v pamfletech Povím vám novinu a Ach, veš sem se bídný dával vystupuje několik mluvčích, ostatní dva jsou monologické. Podle těchto shod lze pomýšlet na společného autora.

Důležitější je srovnání pamfletu Povím vám novinu s ostatní časovou poezií od husitství až do počátku 17. století. Všimnu si jen nejdůležitějších věcí, které snad přispějí k lepšímu obrazu časové tvorby vůbec.

Pokud jde o vztah ke skutečnosti, je zde nejvíce charakteristická konkrétnost. Neútočí se obecně a abstraktně, ale skladatel si bere na mušku konkrétní událost a konkrétní osoby, které nazývá plným jménem. Druhý charakteristický znak vidím v tom, že autor na jedné straně zdůrazňuje svůj subjekt a své subjektivní hodnocení, na druhé straně však zárlivě střeží svou anonymitu. Tato pointovaná anonymnost je příznačná pro časovou tvorbu vůbec<sup>9)</sup> a vyplývala ze situace, za níž tato tvorba obvykle vznikala. Autor svou osobnost skrýval, pokud byl mluvčím menšiny a nechtěl se vydávat pronásledování; svou osobnost mohl skladatel útočné básně nebo písně odhalit bez většího nebezpečí jen tam, kde literárně bojoval s protivníkem stejně silným, a to se stávalo jen výjimečně. Adresnost kritiky a autorova anonymnost jsou tedy vlastně obecné prvky časové poezie, a proto je není nutno u našeho paskvilu zvláště zdůrazňovat.

Z formálních zvláštností pamfletické literatury jsou velmi nápadné automatizované začátky skladeb. Už výše jsme konstatovali, že se vyvinuly u husitské satiry a útočné poezie dva typické začátky, na jedné straně oslovení publika a na druhé straně udání doby, kdy se vypravovaná událost seběhla. Tyto dva typy pokračují i později a nacházíme je až do nové doby. Pro časové skladby je však produktivnější typ první; druhý typ směřuje spíš k písni reportážního rázu a k pozdější písni jarmareční, ač není výjimkou ani u skladeb časových v pravém slova smyslu (*Hra flus v Čechách, Žertovná báseň na Václava Chroustenského z Malovar*<sup>10)</sup>). Paskvil Povím vám novinu se tedy včleňuje do běžné pamfletické tvorby i svým začátkem.

Zvláštní pozornosti zasluhuje u našeho paskvilu zaměření na přímou řeč. I to je

typický rys pro veškerou pamfletickou tvorbu 16. století a vyskytuje se stejně ve skladbách recitačních jako v písniích. Šlo o prostředek starý, ale u časové tvorby počínajíc 16. stoletím nabýval zvláštní funkce. Oslovování publika a zaměření na kolektivní vnímání bylo běžné ve 14. století i v husitství, ale tehdy vyplývalo ze specifických podmínek literárního života, totiž z převažujícího zaměření literatury na poslech. V době po zavedení knihtisku se však literární život změnil, neboť šíření literárního díla poslechem se stávalo výjimkou. Proto při zaměřování časových skladeb — ať už mluvních nebo zpěvních — na poslech nešlo již tak o tlak literární tradice, jako spíš o to, že pamflety stále počítaly se šířením ústní cestou nebo prostřednictvím opisů, protože se nemohly šířit tiskem. I tam, kde výjimečně šlo o pamflety tištěné, zaměření na hlasitý přednes zůstalo, neboť se v takových případech počítalo současně s dvojím způsobem rozšiřování, skrze tisk i ústní cestou [podobně jako u pozdější jarmareční písně].

Z jazykových prostředků je pro vztah paskvilu Povím vám novinu k ostatní časové tvorbě nejvýmluvnější otázka verše. Již výše jsme uvedli, že je náš pamflet složen z veršů osmislabičných s dvojslabičným rýmem, přičemž se vyskytují ojediněle dvojice rýmů mužských. Kromě toho je výrazná tendence končit repliky opakovaným rýmem [typ ...*aabb*]. To všechno spojuje naši skladbu s jinými časovými a tendenčními skládáními, jako s populárním rozsáhlým veršováním *Rozmlouvání Petra svatého se Pánem* [1585], se skladbou *Carmína na kancionál* [1601] a básněmi z *Prostopravdy* Mikuláše Dačického z Heslova. Tyto shody ukazují, že se pamflety na poslední léta Rudolfovy vlády zapojovaly do širšího kontextu poezie aktuálně zaměřené.

Pro skladbu *Carmína na kancionál* [vydal ji Jindřich Skopec, Sborník skladeb hlavně česko-bratrských prosou i veršem v kapitolní knihovně Svatovítské z let 1580—1612, Věstník KČSN, třída filos.-hist.-jazyk., 1904, č. II, str. 24] je charakteristický naprosto důsledný slabismus. Souvisel patrně s tradicí verše zpěvního, jak naznačuje už sám titul skladby. — U Dačického je zejména nápadná soudržnost dvojverší v replikách. Svědčí o ní např. i to, že tam, kde by se mělo porušit zakončení repliky opakovaným rýmem, sahá Dačický k trojverší (*Pan šert s mnichy se hádají*).

Osmislabičný verš není jediný slabický rozměr mluvních časových básní pohusitské doby; stačí jen uvést zmíněné již skladby Hra flus v Čechách a Žertovná báseň na Václava Chroustkovského z Malovar, složené veršem bezrozměrným. Je proto třeba se ptát, jaká byla významová hodnota osmislabičného verše v době, kdy vznikl paskvil Povím vám novinu. — K tomu účelu je především třeba vidět vzájemný vztah veršových různotvarů vývojově. Nelze proto stavět skladby Hra flus v Čechách a Žertovná báseň... do jedné roviny s našimi paskvily, neboť je mezi nimi značné časové rozpětí [první vznikla po r. 1512, druhá asi 1538], v němž se funkce veršových různotvarů mohla měnit. V době okolo roku 1600 byl osmislabičný verš znakem lidovějšího zaměření. Jak jsem ukázal již jinde,<sup>11</sup> pro poezii renesanční doby je příznačné rozšíření veršových různotvarů, při čemž lidové zaměřené skladby směřovaly k verši osmislabičnému, jak je vidět zejména v oblasti dramatu. S dramatem spojuje pamflety ostatně i zaměření na přímou řeč a častá dialogická forma. Tak už samo užití osmislabičného verše v paskvilu Povím vám novinu poukazuje k tomu, že šlo o skladbu zaměřenou k širšímu publiku.

#### Poznámky

<sup>1</sup> *Žaloby na husity I*, vydáno ve Výboru z literatury české II, 1868, 239.

<sup>2</sup> *Píseň o arcibiskupu Zbyňkovi*, nejpřístupnější vydání Jiřího Daňhelky, Husitské písně, 1952, 123.

<sup>3</sup> *Píseň o kněžích svatokupcích*, nejpřístupněji vydána Jiřím Daňhelkou, Husitské písně, 1952, 125.

<sup>4</sup> *Žaloby na husity II*, vydáno ve Výboru z literatury české II, 1868, 245.

<sup>5</sup> *O zajetí Sigmunda Korybuta*, vydal Jan Gebauer, LF 11, 1884, 294.

<sup>6</sup> *Verše na husity*, vydal V. Nebeský, ČČM 1852, sv. 1, 141.

<sup>7</sup> Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 1955, D 1, 87; odtud (v přepracované podobě) přetištěno v souboru Studie ze starší české literatury, 1956.

<sup>8</sup> Na Trenčínský zlomek mne upozornil dr. Ján Mišianik, jemuž tímto srdečně děkuji. Dále děkuji odb. as. M. Čejkovi za pomoc při filologickém rozboru textu.

<sup>9</sup> Srov. Jos. Hrabák, Studie ze starší české literatury, 1956, 186.

<sup>10</sup> První je nově vydána ve Výboru z literatury české II, 1868, 1205, druhá v časopise Polensko 1, 1938, č. 2, 19 (bez uvedení vydavatele, pod titulem Žertovná báseň na správce polenského panství Václava Chroustenského z Malovar z roku 1538).

<sup>11</sup> Srov. Jos. Hrabák, Studie o českém verši, 1959, 123 nn.

### Резюме

## ТРЕНЧАНСКИЙ ФРАГМЕНТ ПАСКВИЛЯ „РАСКАЖУ ВАМ НОВОСТЬ“ НАЧАЛА XVII ВЕКА

Тренчанский фрагмент пасквиля „Раскажу вам новость“ показателен для изучения проблем чешской поэзии на злобу дня, гл. обр. потому, что он является свидетельством о путях распространения злободневной поэзии. (Речь идет о фрагменте произведения, которое возникло в Чехии и сохранилось также в чешской среде в рукописном виде как целое.)

Характерные черты чешской злободневной поэзии развились в гуситский период. Ввиду того, что произведения на злобу дня стояли в стороне от официального творчества, то их жизнь была эфемерной и они исчезали с воспоминанием о событии, к которому они относились. Их литературная проблематика до сих пор почти не была изучена.

В настоящем исследовании указана необходимость изучать произведения злободневной поэзии и с точки зрения литературной. Автор стремится включить пасквиль „Раскажу вам новость“ в литературную традицию на основе анализа его формы и сравнением его художественной структуры с иными произведениями на злобу дня.

### Zusammenfassung

## EIN TRENČÍNER BRUCHSTÜCK DER SCHMÄHDICHTUNG „POVÍM VÁM NOVINU“ AUS DEM ANFANG DES 17. JAHRHUNDERTS

Das Trenčiner Bruchstück der Schmähdichtung „Povím vám novinu“ ist für das Studium der Problematik des tschechischen Zeitgedichts von besonderem Interesse, indem es uns zeigt, wie sich das Zeitgedicht verbreitete. (Es handelt sich um das Bruchstück einer Dichtung, die in Böhmen entstanden war und in tschechischen Handschriften auch als ein Ganzes erhalten blieb.)

Die charakteristischen Züge des tschechischen Zeitgedichts haben ihren Ursprung in der Epoche der Hussitenbewegung. Da die Zeitdichtung ausserhalb des offiziellen Schaffens entstand, war sie nur von kurzfristiger Dauer und schwand gleichzeitig mit dem Bewusstsein des Ereignisses, an das sie sich knüpfte; aus diesem Grunde wurde auf ihre literarische Problematik bisher kaum eingegangen.

In der vorliegenden Untersuchung wird die Notwendigkeit gezeigt, diese Gattung vom literarischen Standpunkt aus systematisch zu untersuchen. Der Verfasser ist bestrebt, die Schmähdichtung „Povím vám novinu“ auf Grund einer Formanalyse wie auch auf Grund des Vergleichs dieser Dichtung mit anderen Zeitdichtungen in die literarische Entwicklungslinie einzugliedern.